

Stanovisko habilitační komise k návrhu na jmenování docentem

Masarykova univerzita

Fakulta

Obor řízení

Uchazeč

Pracoviště uchazeče, instituce

Habilitační práce

Filozofická

český jazyk

Mgr. Markéta Ziková, Ph.D.

Ústav českého jazyka FF MU

Licensing Vowel Length in Czech. The Syntax-Phonology Interface

Složení komise

Předseda

prof. PhDr. Petr Karlík, CSc.
Masarykova univerzita

Členové

Prof. Dr. habil. Peter Kosta
Univerzita Potsdam

prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.
Univerzita Palackého v Olomouci

doc. PhDr. Mojmír Dočekal, Ph.D.
Masarykova univerzita

doc. PhDr. Ludmila Veselovská, Ph.D.
Univerzita Palackého v Olomouci

Hodnocení vědecké kvalifikace uchazeče

Mgr. Markéta Ziková, Ph.D. patří bezesporu k významným představitelům mladé až střední generace jazykovědné bohemistiky. Jako jedna z mála lingvistů této generace svou vědeckou činností zřetelně překročila hranice České republiky a dnes je známá v zahraničí jako bohemistka přinášející na základě analýzy češtiny (a jiných jazyků) důležité teoretické podněty pro tvorbu moderních teorií reprezentace architektury přirozeného jazyka.

Kol. Ziková ukončila v roce 1999 studium českého jazyka a literatury a dějin umění na Filozofické fakultě MU v Brně. Na bohemistice měla vynikající učitelku v prof. Z. Rusínové, která byla taky vedoucí její magisterské diplomové práce. Po ukončení magisterského studia v roce 1999 se v roce 2002 stala asistentkou a poté i odbornou asistentkou Ústavu českého jazyka FF MU. V roce 2008 úspěšně obhájila doktorskou disertační práci *Alternance vokálů s nulou v současné češtině: laterální autosegmentální analýza* a složila doktorskou zkoušku, čímž získala titul Ph.D.

Ve své vědeckovýzkumné práci se habilitandka pod vedením prof. Rusínové od počátku zaměřovala na oblast analýzy vnitřní struktury slova. Na samém začátku používala model strukturální gramatiky, konkrétně v českém prostředí kanonickou onomaziogickou teorii slovo tvorby Miloše Dokulila. Tato teorie za poznání vnitřní struktury slova považuje poznání pravidel tvoření slov. Velmi brzy však M. Ziková na základě analýzy českých dat zakotvené v této teorii a na základě studia literatury poznala omezené možnosti této deskriptivní teorie a

nově se jí ukazující poznávací možnosti generativních teorií. Zásadní vliv na změnu v teoretické orientaci habilitandky mělo na přelomu tisíciletí setkání s významným evropským fonologem (a také znalcem češtiny) Tobiasem Scheerem, působícím na univerzitě v Nice, autorem autosegmentální fonologické teorie CVCV. Pro M. Zikovou to znamenalo jednak to, že základní součástí její analýzy vnitřní struktury slov v češtině se stává tzv. autosegmentální fonologie, která vidí fonologické struktury bez této teorie neviditelné, jednak to, že analýza vnitřní struktury slova se nemůže omezit jen na analýzu jejich morfemické, resp. morfofonologické struktury. Jako velmi inteligentní a vzdělaná a navíc i velmi pracovitá lingvistka výsledky svého nově teoreticky ukotveného výzkumu češtiny představila v řadě studií publikovaných u nás i v zahraničí, přednášela je na našich i zahraničních konferencích a symposiích a taky je formou monografie představila ve výše už citované úspěšně obhájené doktorské disertační práci.

Další vědecký vývoj M. Zikové nastává po doktorátu, když se fonologická teorie, kterou při analýze vnitřní struktury slov přijala, dostává do kontaktu s jinou teorií mající ambici popsat vnitřní strukturu slov, totiž s teorií nanosyntaxe. Tu vytvořili na univerzitě v Tromsø Michal Starke spolu se svým doktorandem Pavlem Cahou, který je absolventem brněnské bohemistiky, kde m. navštěvoval semináře Markéty Zikové. Návrat Pavla Cahy do Brna v roce 2014 inspiruje oba v té době už mezinárodně známé jazykovědce k dalšímu teoretickému promýšlení, jak skloubit pro analýzu vnitřní struktury slov fonologickou a syntaktickou teorii a využít při tom výhod, která každá z nich má. Výsledkem takto orientovaného vědeckého bádání M. Zikové je opět řada studií publikovaných jednak v odborných lingvistických časopisech (domácích i zahraničních), jednak v postkonferenčních sbornících a také kolektivních monografiích, účast na prestižních zahraničních konferencích (i jako keynote speaker), organizace mezinárodních konferencí (FDSL, SinFonIJa) a letních lingvistických škol (EGG), účastí na několika grantových projektech (poskytnutých GAČR i zahraničními institucemi) a taky předložená habilitační práce (viz dále). Důkazem mimořádné vědecké úrovně habilitandky je zvl. to, že byla pozvána jako koeditorka prestižní oxfordské encyklopedie slovanských jazyků, jejímž hlavním editorem a garantem je mezinárodní autorita v bohemistice prof. P. Kosta z Postupimi, který je i členem habilitační komise.

Vědecký profil M. Zikové se vyznačuje tím, že je teoreticky skvěle vybavená lingvistka, která na jedné straně pro tvorbu teorií jazyka využívá česká jazyková data, na straně druhé tyto teorie využívá k analýzám češtiny, obohacujíc tak zásadním způsobem naše znalosti o ní (včetně deskriptivních). Důkazem toho je i její autorská účast na Novém encyklopedickém slovníku češtiny (2016), kde je autorkou a spoluautorkou 30 hesel, v nichž představila tyto nové poznatky o češtině širší vědecké komunitě a zakotvivši je v kontextu tradičního jazykovědného myšlení ukázala i směr dalšího vývoje bohemistických studií. Dalším prokazatelným dokladem toho, že M. Ziková dokonale zná vývoj bohemistického myšlení v mezinárodním kontextu je i její autorská účast na projektu Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky (knižně 2007).

Za velmi cenné je třeba pokládat i to, že M. Ziková publikuje své studie jak anglicky, čímž je zpřístupňuje mezinárodní lingvistické komunitě, jednak česky, čímž pečuje o to, abychom mohli i v budoucnu mluvit o poznávání češtiny česky. A last but not least: M. Ziková patří do skupiny několika jazykovědců, díky nimž se zase – po dlouhé době, kdy české příklady používali pražští strukturalisté – čeština vrací do mezinárodního kontextu jako jeden z jazyků, představujících a/nebo dokumentujících obecnělingvistické teorie.

Exaktně měřitelné výsledky vědecké práce M. Zikové jsou: (a) 1 nepublikovaná, ale na internetu dostupná a citovaná doktorská disertační práce, 1 v zahraničí publikovaná monografie, která je habilitačním spisem, (b) 7 odborných studií a článků publikovaných v našich a zahraničních jazykovědných časopisech, z toho 3 v databázi Web of Science, (c) 4

kapitoly v odborných monografiích, (d) 10 původních vědeckých článků ve sbornících, (d) více než 30 odborných přednášek (z toho 26 zahraničních), (f) editace 7 tematických sborníků a čísel časopisů, z toho 3 v prestižních zahraničních nakladatelstvích (Lincom, Peter Lang). Podařilo se zaznamenat více než 30 ohlasů v odborné literatuře, z toho 4 v databázi Web of Science.

Závěr: Vědecká kvalifikace uchazečky *odpovídá* požadavkům standardně kladeným na uchazeče v rámci habilitačních řízení v oboru český jazyk.

Hodnocení pedagogické způsobilosti uchazeče

Dr. Markéta Ziková od svého příchodu na Ústav českého jazyka FF MU v roce 2002 vede výuku předmětů ze synchronní bohemistiky. Přirozeně se soustřeďuje na předměty, které jsou předmětem jejího hlavního vědeckého zájmu, tj. na fonologii, morfologii a slovo tvorbu. Vyjádřeno kvantitativně, pro obor český jazyk a literatura vedla tyto přednášky a semináře: (a) v bakalářském studiu: Současný český jazyk – Morfologie I, II (33 semestrů); (b) v magisterském studiu: Fonologie – výběrový seminář (11 semestrů), Morfologie – výběrový seminář (6 semestrů), Mezi fonologií a morfologií (2 semestry), Syntax a/nebo morfologie? (1 semestr), Deminutiva (1 semestr), Distribuovaná morfologie (1 semestr); (c) pro doktorské studium: Fonologie pro doktorandy I, II (10 semestrů). Nadto přednášela taky pro obor obecná jazykověda, a to předmět Prefixy a předložky (3 semestry). Svědectvím o kvalitách M. Zikové jakožto vysokoškolského učitele je rovněž to, vedla 12 bakalářských prací a 8 magisterských prací a že všechny práce byly úspěšně obhájeny. Pedagogikou část profilu vysokoškolského učitele naplňuje habilitandka taky tvorbou učebního textu Úvod do slabičné fonologie (MU, 2014).

Dr. Ziková je mezi studenty jako pedagožka velmi oblíbená, protože studenti z její výuky dobře poznají, že dokáže vysvětlit srozumitelnou formou i dost složitou problematiku analýzy jazyka, vždy při tom zdůrazňujíc rozdíl mezi empirií a hypotézou či teorií. Pro Ústav českého jazyka je důležitým jeho pracovníkem tedy proto, že spojuje atributy moderního vysokoškolského učitele, který dokonale zná svůj obor, dobře zná obory příbuzné, ovládá moderní výukové metody, zkrátka je už vyvráslou vědeckou a pedagogickou osobností, a jako taková dokáže studenty motivovat k samostatné odborné práci. Všechny tyto vlastnosti potvrdila M. Ziková svou veřejnou habilitační přednáškou „Morfologická délka v češtině“, konanou dne 13. 12. 2018. Zúčastnilo se jí 23 studentů a učitelů. Hodnotící komise mohla konstatovat, že „přednáška Mgr. Markety Zikové, Ph.D., přednesená v rámci habilitačního řízení, prokázala dostatečnou vědeckou kvalifikaci a pedagogickou způsobilost uchazečky, standardně požadovanou v rámci habilitačního řízení v oboru český jazyk“.

Nedílnou součástí pedagogické činnosti M. Zikové je i její aktivita mezinárodní: v roce 2015 byla v Brně hlavní organizátorkou známé a oblíbené mezinárodní letní školy generativní gramatiky EGG, již se zúčastnilo více než 150 jazykovědců z více než 20 zemí. V současné době je, jako jediný zástupce Střední a Východní Evropy, členkou čtyřčlenného představenstva této školy.

Závěr: Pedagogická způsobilost uchazečky *odpovídá* požadavkům standardně kladeným na uchazeče v rámci habilitačních řízení v oboru český jazyk.

Hodnocení habilitační práce uchazeče

Dr. M. Ziková předložila jako habilitační spis práci *Licensing Vowel Length in Czech. The Syntax-Phonology Interface*, která vyšla tiskem po recenzním řízení v nakladatelství Peter Lang v r. 2018. Záměrem habilitační komise bylo, aby oponenty práce byli jmenováni tři lingvisté, kteří co možná nejkompetentněji zhodnotí z relevantních aspektů vědeckou úroveň práce; proto jsou jimi Tobias Scheer, ředitel vědeckého lingvistického institutu na univerzitě v Nice, tvůrce mezinárodně vlivné fonologické teorie, který tuto teorii využil pro analýzu češtiny, Michal Starke, který na Ústav českého jazyka FF MU přišel jako profesor z excelentního centra lingvistického výzkumu CASTL v Tromsø, autor dnes mezinárodně vysoce uznávané teorie nanosyntaxe, a Radek Čech z Katedry českého jazyka Ostravské univerzity, přední bohemista mladší střední generace specializující se na formálně orientované přístupy k morfologii a fonologii. Všichni tři oponenti hodnotí habilitační práci vysoce kladně a shodně konstatují, že znamená přínos pro českou i mezinárodní jazykovědu hned v několika směrech. Je první prací analyzující fonologická data češtiny v teoretickém rámci kombinující moderní generativní jazykové teorie, fonologickou CVCR a nanosyntax. Tento teoretický rámec poskytl autorce možnost objevit dosud nepoznané vlastnosti českých hypokoristik a deminutiv nebo elegantně vysvětlit jejich vlastnosti už dříve pozorované. Na druhé straně analýza vnitřní struktury českých hypokoristik a deminutiv v tomto teoretickém rámci nabídla generativní gramatice potvrzení a navíc i v některých ohledech i zpřesnění principů nanosyntaxe na základě empirických dat z češtiny. Profil moderní vědecké jazykovědné práce pak už jen dokresluje fakt, že má základní atribut formální lingvistiky, tj. analytičnost a exaktnost, a tedy nabízí intersubjektovou možnost kontroly metodologické čistoty, což zase dává spolehlivý ukazatel pro kontrolu v práci prezentovaných poznatků. Habilitační komise po prostudování všech tří posudků může jen konstatovat, že habilitační práce M. Zikové se bezesporu stává relevantní součástí současného lingvistického (bohemistického, i obecnělingvistického, českého i mezinárodního kontextu a bude ji muset nějak reflektovat každá studie, jejíž ambicí je popis vnitřní struktury slov.

Základní vlastnosti práce charakterizoval M. Starke takto: „I want to make it clear from the outset that this is excellent work. Ziková's "Licensing of Vowel Length in Czech" is a rare example of the interface between syntax and semantics done right. More precisely, it is a rare example of research done right about "small" morpho-syntactic phenomena where it is not clear whether they are still morpho-syntactic or already phonological, or a combination of the two. Research in this territory is typically unbalanced, either it is syntactically sophisticated but phonologically simplistic, or phonologically sophisticated but syntactically simplistic [...]. Ziková's work on the other hand is rich and creative both on the phonological side and on the syntactic side. Her syntactic hypotheses are very far from trivial, in fact they could be professional syntax papers on their own right, both when she proposes new functional sequences, and when she proposes new analyses for particular constructions.”

T. Scheer vystihl základní rys zcela takto: „Mimo uvedených bodů (porozumění sémantické struktury v deminutivech a hypokoristicích, elegantní vytvoření důsledné funkční sekvence v syntaxi, inovace ve fonologické teorii ve prospěch dekompozice) pokládám za hlavní příspěvek habilitační práce M. Zikové ukázání cesty, kterou autorka otevírá k odstranění morfologických (anebo syntaktických) diakritik.“ Dále oponent říká mj. i toto: „Z mého hlediska má habilitační práce M. Zikové zásadní význam už tím, že se čtenář dovídá o češtině nové vlastnosti, které předtím nebyly v lingvistice objeveny. Např. že deminutiva na *-ek* / *-ik* buď mají jen citový význam (*rum-ík*), nebo dva významy: citový a měnicí velikost (*neht-ík*). Anebo že *-i-* / *-í-* v *tatínek*, *ručička* a *mladík* je stejná jednotka; že deminutivní dloužení je

synchronně produktivní jen u maskulin, nikoli u feminin; že význam hypokoristik je vlastně familiárnost (všechna) a blízkost (některá). I když dekompozice těchto kategorií má vzor v jiných jazycích a je popsána v literatuře, aplikace na češtinu je nepochybně úspěšná a cenná a obohacuje naše znalosti jak o češtině, tak o jazyce.“

R. Čech se vyjadřuje k postupu bádání M. Zikové: „postupuje podle stejného schématu: nejdříve popíše vlastnosti sledovaných fenoménů v češtině, následně se kriticky vyrovnává s dosavadním stavem bádání v dané oblasti, poukazuje na limity nabízených řešení a navrhuje alternativní postup. Ten je v principu založen nanosyntaktickém přístupu, jenž ji umožňuje modelovat hierarchické struktury obou sledovaných kategorií (tj. hypokoristik a deminutiv; dodala komise). Tyto modely ji pak slouží jako nástroj pro vysvětlení fungování vokalické kvantity. Oceňuji zde nejen autorčinu invenci, ale i způsob, jak je celá problematika prezentována. Konkrétně jde o to, že dává nahlédnout do postupného vzniku daných modelů, přičemž v každém kroku ukazuje, jak daný krok koresponduje s jazykovými daty. Ostatně způsob práce daty patří k dalším přednostem prezentované studie – Ziková názorně ukazuje, že adekvátní analýza tohoto typu vyžaduje práci s celými paradigmaty a že nerespektování tohoto postupu vede k „problematickým“ závěrům.“

Stanoviska oponentů, z nichž dvě jsou stanoviska světových kapacit, váží hodně už jen ve své deklarativní formě: „předložená práce splňuje a určitě i překračuje požadavky na habilitační práce v oboru český jazyk, a jsem přesvědčen, že by mohla být jako habilitační spis přijata i na těch zahraničních univerzitách, které znají institut habilitace“ (T. Scheer). Habilitační komise má stejný názor.

Závěr: Úroveň habilitační práce uchazečky *odpovídá* požadavkům standardně kladeným na habilitační práce v oboru český jazyk.

Výsledek tajného hlasování komise

Počet členů komise		5
Počet odevzdaných hlasů		5
z toho	kladných	5
	záporných	0
	neplatných	0

Návrh komise

Na základě výsledku tajného hlasování následujícího po zhodnocení vědecké kvalifikace, pedagogické způsobilosti a úrovně habilitační práce uchazeče předkládá komise Vědecké radě Filozofické fakulty Masarykovy univerzity návrh

jmenovat uchazeče docentem v oboru český jazyk

na zastavení řízení.

V Brně dne 2. 2. 2019

prof. PhDr. Petr Karlík, CSc.

Prof. Dr. habil. Peter Kosta

prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.

doc. PhDr. Mojmír Dočekal, Ph.D.

doc. PhDr. Ludmila Veselovská, Ph.D.
